

NOĆNE BITKE

Petak 27. i subota 28. travnja 1945.

Noć smo proveli u mladoj šumi odmarajući se i spavajući na tlu obraslom mekom mahovinom. Nakon teške kušnje što ju je svaki, bio čovjek ili životinja, proživio jučer prigodom prijelaza Bilogore sa sjeverne na južnu stranu. Ova nam je šuma na dugom hrptu Bilogore blizu njenog vrha Vis pružala izvrstan zaklon i potrebni mir za odmor nakon jučerašnjih teških napora. Straže su bile postavljene unaokolo, jer nitko nije mogao nazreti iz kojeg smjera bismo mogli očekivati neprijateljsko približavanje ili čak napad. Zbog toga nismo topove postavili u borbeni raspored nego smo ih ostavili pored ceste s dovoljnim razmakom od svih streljivim kola. Topnici, te jahači s konjima smjestili su se u šumi u neposrednoj blizini topova odnosno kola. Njih smo pokrili granjem i zelenilom, pa je tako bitnica bila dobro skrivena od pogleda iz zraka. Mir je te proljetne noći jedva remetilo tiho rzanje ili žvakanje konja dok su se straže smjenjivale prolazeći jedva čujnim hodom na mekanom tlu između drveća čije su nam grane bile krovište i davale izvjestan dojam zaštite. San nas je sve svladao pod otvorenim nebom u neočekivanoj tišini.

Do sljedećeg jutra nismo vidjeli nikoga da dolazili onim putem iz Pitomače na kojem smo jučer toliko propatili. Negdje sredinom prijepodneva stigao je zapovjednik iz Velike Pisanice, te naredio da se bitnica odmah spremi za pokret. Spuštanje putem nije bilo naporno, pa smo oko podneva stigli i prošli kroz Veliku Pisanicu te nastavili do obližnjeg raskrižja na glavnoj cesti koja spaja Velike Zdenice s Bjelovarom. Na putu do tog raskrižja nagađali smo na koju ćemo stranu krenuti kada stignemo na tu cestu od kamenog makadama. Kada smo se približili raskrižju primijetili smo popriličan promet u oba smjera, a u onom prema Bjelovaru, na zapad, bili su pretežno civili s njihovim kolima i stokom.

U drugom smjeru išle su razne vojne jedinice domobrana ili ustaške vojnice, te nešto njemačkih postrojbi odjevenih u tamnoplave odore. Mi smo znali za te "plavce" da su pripadali 1. Luftwaffen Division koja se je počela povlačiti iz Grčke, te stigla željezničkim transportima na osječki kolodvor početkom 1945. Iz njihovih smo zaliha dopunjavali naše dok smo bili na položaju blizu Šangaja i Vinkovačke ceste. Njemački vojnici 1. zrakoplovne divizije sigurno nisu očekivali da će se potkraj svoje vojničke karijere morati boriti kao pješaci. Jadna im bila majka!

Kada smo došli do raskrižja primio sam zapovijed da skrenemo na lijevo i prosljedimo cestom prema Velikom Grđevcu. Zapovijed je glasila da kolonu predvode topovi i da slijede kola sa streljivom te ostatak konvoja. Gdje li su ostali Greglovi vojnici - pitao sam se? Nastavio sam predvoditi bitnicu sjedeći u kolima s dojavnicima dok je Kestenko bio vezan straga za kola. Veliki Grđevac je vrlo dugačko selo, a prolaženje kroz selo otezalo se u beskonačnost. Dolazeći nam u susret promet na cesti se prorijedio, a ja se

nisam mogao otresti osjećaja da se približavamo fronti. Nalazili smo se sada na južnim obroncima Bilogore s kojih se spušta rijeka Česma s pritocima Grđevicom i Barnom u slijev rijeke Save. Stigavši skoro do kraja sela Veliki Grđevac u kasno poslijepodne očekivao sam, da ćemo ovdje ostati preko noći pa sam se ogledao gdje bismo mogli prenoćiti. Priželjkivao sam još jednu mirnu noć na ležaju rasprostrtom među konjima, jer sam se tamo osjećao najsigurnijim. No, sve je krenulo drugim tijekom!

Borbeni se dio bitnice skupio negdje pri kraju sela, pa sam potom naredio konjanicima da rasedlaju konje, te da ih napoje i nahrane. Topnici su se smjestili po obližnjim dvorištima u blizini zaprega, pa nakon što sam rasporedio straže prillegao sam u blizini dojavničkih kola. Ni traga ni glasa od satnika, Vlatka ili Gregla s njegovim vojnicima. Kuda li su se odmetnuli ovaj put? Kratko po ponoći stigao je zapovjednikov glasnik s hitnom obavijesti, da bitnica mora zauzeti vatreni položaj kod Malog Grđevca i to još prije nego li se razdani. San nas je brzo prošao, pa kada su konji bili upregnuti krenuo sam cestom uz potok Grđevica do 11 km udaljenog sela Mali Grđevac. Očekivao sam da će nas tamo dočekati zapovjednik ili Vlatko, jer sam odjednom svjestan činjenice da sam ja jedini časnik koji vodi bitnicu na borbeni položaj. Koga da pošaljem kao isturenog osmatrača na bojišnici u kraju koji nisam poznavao.

Cesta je slijedila tok Zrinske s laganim usponom približavajući se južnim obroncima Bilogore. Prošli smo selo Gornja Kovačica i nastavili prema Malom Grđevcu cestom koja je prema vojnoj karti tog područja tamo svršavala tj. bila ćorsokak. Zato sam uzjahao Kestenka i požurio dojavničkim kolima naprijed, ispred bitnice koja se je sporo kretala tom uskom, vijugavom i slabo održavanom cestom. Desno uz cestu protezao se niski brežuljak na kome je bila Grđevica, šuma u svom proljetnom zelenilu. S druge strane šume tekao je potok Grđevica kojega nismo mogli vidjeti iz doline kojom smo se kretali. Spopala me je melankolija pri pomisli, da će ta lijepa šuma uskoro možda postati borbena linija koja će narušiti taj idilični ugođaj pjeva ptica u okruženju prirodnih ljepota. U toj tišini jahao sam Kestenka, a slijedili su me vodnik-dojavnik i moj konjušar, a malo iza njih na kolima dvojica telefonista s dojavničkim priborom.

Zašto je ostatak bitnice s konvojem kola ostao u Velikom Grđevcu? Je li bitnica jedina borbena jedinica koja se kreće prema Malom Grđevcu da tamo zauzme položaj? U svom tom razmišljanju iznenada smo se našli pred Malim Grđevcem gdje nas je kod crkve čekao Vlatko sa zapovijedi da bitnica zauzme položaj negdje usred sela. Selo se nalazi usred pošumljenih humaka na južnim obroncima Bilogore, a zemljana cesta kroz selo završava pri južnom kraju tog malog naselja s puteljkom koji vodi u šumu.

Razmjestio sam topove u okućnicama, odnosno vrtovima, pod drvećem s pogodnim razmakom zbog međusobne vidljivosti, a cijevi smo usmjerili kompasom prema jugu. Konjanici su ispregnuli zaprege i smjestili konje po obližnjim štalama da ih napoje i nahrane. Sjeo sam pod strehu kuće koja je bila najbliža drugom topu i tamo čekao ono što će nas uskoro snaći.

Prošlo je već podne, a imali smo dovoljno vremena u miru pojesti ručak koji su dovezli s kuhinjom za nama dok smo mi bili zabavljeni oko pripreme položaja. Odmah nakon ručka vratio se je Vlatko iz šume, gdje je bila osmatračnica, pa me je iznenadio s vijesti da ću ja biti na osmatračnici ove noći. "To je dobra prilika da se pokažeš kao pravi osmatrač. Sjećaš li se kako si to zabrljao u Osijeku, zar ne?" Jasno, Vlatko nije mogao prestati s tim peckanjem, niti sada, pa sam mu bijesno odgovorio: "Prestani s tom otrcanom i glupom pričom već jednom. Svatko je tada znao da se osmatračnica nalazi u vatrogasnom tornju u Pejačevićevoj ulici!"

Vlatko je bio malo zatečen mojom oštrinom, pa nastavi umirujućim glasom: "U redu, sada je sve u redu. Zaboravi i ne brini više o tome. Kreni do osmatračnice i usput položi telefonski kabel i zaštiti ga za svaki slučaj. Moj će te vodnik otpratiti do mjesta, a povedi sa sobom vodnika dojavničkog voda da ne budeš sam. Ponesite sa sobom samo lako naoružanje i škarasti dvogled. Ostat ćete tamo cijelu noć! Oh, pripazi kada prilazite osmatračnici, jer smo primijetili približavanje partizanskog pješaštva do bojišnice. Vidjet ćeš ih čim stigneš tamo!"

Sretan što mi je obznanio te novosti, Vlatko se vratio do svog konja i odjaše u smjeru odakle smo jutros došli. Što mu to sada znači? Sigurno me čeka nešto gadno kad je Vlatko nestao podvinuta repa, a mene ostavio ovdje samo s bitnicom. Pozvao sam dojavnika da se spremi i da ponese škarasti dvogled sa sobom. Moj je momak doveo konje, a nosio je u naprtnjači nešto hrane i čuture s kavom. Viragu sam rekao da preuzme zapovjedništvo u položaju i da bude uz njega stalno netko s telefonom. Potom smo uzjahali i krenuli cestom do kraja sela, gdje se kroz uski procjep u šumi nazirao nastavak zemljanog puta spuštajući se u dolinu rječice Grđevica. Na drugoj strani doline put je očito vodio do Velike Barne, jednog većeg naselja. Kad smo stigli do šume Vlatkov vodnik sjaši, te smo nastavili vodeći konje šumskim putem koji je vodio lijevo od ceste. Prilazeći šumi primijetio sam da je naše pješaštvo zauzelo položaje uz cestu, da su iskopali rovove i usmjerili strojnice i minobacače prema jugu tj. dolini Grđevica.

Na samom početku puta kroz šumu naišli smo na neku drvenu ostavu gdje smo ostavili konje i moga momka da na njih pazi, pa smo se dalje uputili pješice. Grđevica šuma je postajala sve gušća, dok smo se uspinjali blagim nagibom do još nevidljivog tjemena. U mješovitoj šumi od visoko izraslih omorika, brijesta i bukve bilo je malo niskog raslinja. Drveće u šumi nije bilo gusto, pa je odmotavanje kabla bilo jednostavno, ali sam ga ja usporavao određujući uz sav oprez smjer polaganja. Moji su pratioci osiguravali i učvrstili kabel na tlu, te usput postavljali oznake da bi ga se lakše moglo naći u slučaju prekida. Telefonski je kabel bio žila kucavica svakog osmatrača koja ga je povezivala sa zapovjedničkim položajem u bitnici.

Bilo je već kasno poslijepodne kada smo se oprezno približili rubu na južnoj strani šume odakle se pružao izvrstan pogled na dolinu rječice Grđevica. Na kosini sa suprotne strane vidjelo se nekoliko kuća Velike Barne, te put koji se spuštao u dolinu nastavljaajući odavde za Mali Grđevac. Korito rječice Grđevica se nije moglo vidjeti, ali je bilo samo nekoliko stotinjak metara ispod

mjesta odakle sam sada promatrao suprotnu stranu gdje se na obzorju vidjela crkva u Velikoj Barni te nazirali krovovi sela na dugoj visoravni nešto bližoj s lijeve strane. Zalazeće sunce ocrtavalo je dobro siluetu sela, a Vlatkov me je vodnik upozorio na raspored neprijatelja uz obje strane ceste u dolini. Dobro sam upamtio ta mjesta te provjerio je li na karti ucrtana crkva koja će mi služiti kao stožerna točka za određivanje kuta. Nakon što sam pronašao povoljno mjesto postavio sam škarasti dvogled, a potom odredio udaljenosti do nekih markiranih točaka još za svjetla.

Osmatračnica je bila pored jedne poveće bukve gdje sam našao plitki jarak kojeg smo nešto produbili da možemo smjestiti tronogi dvogled. Sve smo pokrili svježim granama iznad kojih sam mogao gledati kroz periskopske cijevi dvogleda dok je osmatrač bio zaštićen od neposredne neprijateljske vatre. Potom sam dao iskopati još jedan, nešto dublji i veći, jarak 10 metara podalje u šumi, gdje će se netko od nas moći skloniti dok nije na straži. Jarak smo pokrili s nekoliko dasaka i granama, te na sve nasuti zemlju kao zaštitu od udara granate u neposrednoj blizini ili od šrapnela. Provjerili smo telefonsku vezu s bitnicom gdje se odmah javio Virag zanimajući se kakvo je stanje ovdje naprijed. Nisam mu imao što reći osim što sam naredio da se sve cijevi usmjere na crkvu u Velikoj Barni davši mu potrebni kut od smjera magnetskog juga.

Vlatkov vodnik se je vratio u Mali Grđevac s naputkom mojemu momku da vrati naše konje do najbliže kuće i da ih opskrbi u štali. On će nas tamo čekati sve dok ne dobije daljnje zapovijesti od mene osobno. Na osmatračnici smo bili nas trojica: vodnik dojavnik, moja zamjena, te telefonista i ja. Naumio sam poći u izviđanje lijevo i desno od osmatračnice dok još ima svjetla u sumraku. Pretpostavljao sam da Grđevačka šuma čini obrambenu liniju, pa tu mora biti više obrambenih položaja.

U trenu kad sam htio već napustiti prednji jarak, primijetio sam neke pokrete na nasuprotnoj kosi oko 1200 metara od nas blizu ceste dolje u dolini. Dograbio sam telefon i pozvao bitnicu: "Kobac zove patku. Kobac zove patku. Gotov!" - Za taj smo dan izabrali imena ptica kao kratice. Odmah zatim se javio Virag: "Patka ovdje. Što se događa? Jesu li krila u dodiru? Gotov!" - "Još nemam dodira, ali se plijen približava. Jeste li spremni za lov? Gotov!" Ja sam primijetio da se ta pokretna masa polako pretvara u više linija od pokretnih točaka koje silaze niz padinu i onda nestanu ispod moga vidokruga. Tada se odjednom javi neki odrješiti glas u telefonu: "Patka spremna za lov i samo čeka da krila polete na plijen! Postupi po vlastitom nahođenju! Gotovo!"

Bio sam ne malo začuđen tom zapovijesti o slobodom djelovanju, a da prije toga nisam uspio uspostaviti bilo kakav kontakt s bilo kojom jedinicom na našoj obrambenoj liniji. U posljednjim zracima zalazećeg sunca odužile su se sjene na suprotnoj strani doline. Pokretne su se točke postupno pretvarale u ljude koji trče niz livadu u više kolona širokih više stotinjak metara. Prvi puta sam u svom životu promatrao pješački napad u svoj svojoj stvarnosti, a ta je spoznaja izazvala u meni posebno uzbuđenje. Iz daljine se prvo čula slaba pucnjava, ali ne zadugo nakon što sam izgubio prednje neprijateljske redove iz vidokruga, jer su sada više trčali niz padinu. Odjednom započe paljba iz

teških strojnica negdje postrance, a čulo se i više eksplozija granata. Nisam bio siguran jesu li bile samo bacačke granate jer se čulo i zviždanje granata u ljetu.

Dakle, pomislih, negdje mora biti još nečije topništvo u akciji pa sam odlučio zapovjediti topu br. 2 da ispali prvo po jednu granatu. Bilo je važno provjeriti izmjere s karte i točnije odrediti smjer i udaljenosti do markiranih ciljeva dok je još bilo malo svjetla. "Kobac patki. Drugi top udaljenost 3600, smjer 240, četvrto punjenje. Javi spremnost!" Nije prošlo dugo, javi se Viragov glas: "Patka kopcu. Drugi spreman!" - "Pali!" odgovorio sam ne čekajući i stao promatrati sredinu neprijateljskih linija kamo sam usmjerio prvu granatu. Nekoliko sekundi kasnije, nakon što se čuo zvižduk prohujale granate iznad nas, primijetio sam dim eksplozije dosta daleko iza redova neprijatelja.

Učinilo mi se kao da je napad zaustavljen, ali sam unatoč tome, a protiv svih topničkih pravila, odredio novu udaljenost i dojavio bitnici: "Udaljenost 3000, smjer i punjenje isto. Jedan plotun iz svih cijevi!" Javio se malo zabrinut glas: "Patka kopcu! Razumio zapovijed, ali ponovi udaljenost! Gotov!" - "Ne raspravljaj već pali! Pali!" vikao sam u telefon znajući da sam prvo trebao smanjiti udaljenost na 3200, te istu prvo kušati samo s jednom cijevi, a tek zatim odrediti plotun za sve topove. Kako nije bilo vremena za takvo postupno pripucavanje, ja sam očigledno podlegao svom tek probuđenom lovačkom instinktu i prepustio sam se svojoj strelovitoj procjeni. Malo zatim su prohujale granate iznad nas, a odmah zatim eksplodirale među napadačkim redovima. Posred padine Rasturanje između pogodaka je bilo preveliko, pa sam bijesno zarežao u slušalicu: "Kobac patki! Usmjeri paralelno sve cijevi slijedeći put! Provjeri usmjerenje i stoj spreman. Gotov!"

Napadački su redovi odjednom posustali, stali, a zatim se raspali u nered pri povlačenju na usponu natrag u Barnu. Pri posljednjim zracima zalazećeg sunca pucnjava je prestala, te je zavladao zlokobni mir. Na padini su se pojavili bolničari s nosilima i počeli skupljati ranjene i mrtve. Dakle, to je ratni sukob! Divio sam se hrabrosti bolničara koji su pod teškim uvjetima brzo i sposobno obavljali svoj posao pred neprijateljskim vatrenim cijevima. Možda je to bio tračak čovječnosti u toj smrtonosnoj igri. Nisam imao vremena za takva razmišljanja, jer je, niti pola sata kasnije, uslijedio novi napad. Ovaj se put sve ponovilo po istom redoslijedu kao malo prije.

Jasno mi je postalo napadačev cilj koji mora biti prijelaz preko rječice Grđevica na jednom određenom mjestu, desno od mog položaja, ali ga ja nisam odavde mogao vidjeti. Prvo su zaštekale strojnice, a zatim su slijedile mnoge eksplozije granata, točno pogađajući napadačke redove. Osmatrač tog teškog oružja sigurno ima dobar pregled nižeg dijela padine, a možda i tog prijelaza - vjerojatno nekog mosta preko Grđevica. Dohvatio sam telefon i pozvao: "Kobac patki! Spremi sve cijevi prema posljednjoj zapovijesti. Javi spremnost!" Nije protekla niti minuta i već se javio poznat mi glas: "Patka kopcu! Jaja su spremna!" - "Pali!" uslijedio je moj odgovor. Uskoro su granate zviždale iznad nas i sve četiri eksplodirale posred redova napadača.

Napad je iznenada prestao pa nisam dao novu zapovijed, kad se odjednom javi neki nepoznat glas na telefonu: "Patka kopcu! Izvijesti o razvoju napada!" Iznenadio me je taj nepoznati glas, pa sam nastojao odgovoriti sažeto: "Prestao je drugi po redu napad pješništva. Nemaju teškog naoružanja. Čekamo na skori novi napad. Sigurno neće odustati od namjere da pređu Grđevicu. Patka, zabilježi posljednju zapovijed kao stožernu vatru za sve cijevi."

U sumrak se na padini opet pojavili bolničari s nosilima, te započeli svoj tužni posao. Pomislio sam mogu li naši bolničari očekivati da zašuti neprijateljsko oružje, pa da pokupe ranjenike i ubijene vojnike. Ili nam preostaje jedino bježati, ako uspije probiti našu obranu. Kuda bježati odavde? Koliko dugo ćemo moći bježati prije nego li nas ne uhvate ili će nas ubiti prije toga?

Pao je već mrak kad se odjednom s lijeve strane pojavi osoba privlačeći se između drveća. Kad nam se približio primijetio sam, da je to njemački satnik koji je došao do nas vidjeti tko upravlja vatrom haubica. Satnik je bio iznenađen kada sam mu objasnio na njemačkom naš položaj, pa je s olakšanjem također opisao svoj. Satnik je upravljao vatrom iz nekoliko minobacača od 80 i 100 mm smještenih lijevo od nas. Tamo je na položaju bilo njemačko pješništvo s nekoliko pješadijskih topova s kratkom cijevi.

On nije znao koje su to jedinice na njegovom desnom krilu, pa je došao da izvidi, ali mu nisam mogao o tome dati bilo kakove podatke, jer nisam znao tko je na desnom krilu u Grđevačkoj šumi. Dok smo tako stajali razgovarajući među drvećem njemački časnik izvadi cigaretu, te ju odmah zapali, nakon što sam odbio ponudenu. Bio sam iznenađen bljeskom šibice, pa sam očekivao metak sljedećeg trena. No, ništa se nije dogodilo osim što mi je zamirisao dim cigarete koji se miješao s mirisom baruta od eksplozije kordita u granatama koje je donosio povjetarac iz doline.

Njemački časnik je nastavio pušiti svoju cigaretu čiji se je vrh povremeno zaiskrio kao krijesnica u potpunom mraku koji nas je okruživao. Pomislih, sigurno me sažaljiva zbog mog kratkog ratnog iskustva jer sam u usporedbi s njime kao pravi zelembać. Pokušavao me je umiriti pričanjem svojih ratnih uspomena za vrijeme ratovanja u Grčkoj. Nijemci su se počeli povlačiti s Balkana u smjeru zapada s namjerom da stignu u Austriju kamo su napredovale engleske i američke vojske iz sjeverne Italije odnosno Bavarske. Rekao mi je i to da su Rusi zauzeli Beč prije jedno dva tjedna, ali je rusko napredovanje na zapad zaustavljeno pred "Alpskom Tvrđavom". Zbog toga će im, kako se njemački časnik nadao, možda uspjeti probiti se do Engleza ili Amerikanca i njima se predati. To će sigurno za sve njih biti bolje nego da padnu u rusko ili partizansko zarobljeništvo. Vrlo tmurni su to i loši izgledi, pomislih, kako za njega tako i za mene.

Časnikova je cigareta još gorjela u času kad odjednom snažna eksplozija presječe tišinu oko nas. Granata je bila ispaljena iz minobacača, jer se nije čuo njezin zvižduk prije eksplozije, kao kod topovskih granata. Njen je smjer bio vrlo točan prema mjestu gdje smo nas dvojica stajali u šumi, što nije moglo biti samo slučaj. Paljenje i bljesak šibice u mraku - kakova je to

nesmotrenost, uh! U hipu sam potražio zaklon prije nego li sam vidio gdje je nestao Nijemac. Nije bilo vremena da se na bilo što drugo misli. Njemačkog časnika kasnije nisam više vidio, ali ću se njegove cigarete često puta s gorčinom sjetiti u tijeku ove noći. Sljedeća je granata uslijedila vrlo brzo za prvom i eksplodirala još bliže, ali ovaj put u krošnji drveta iznad mene. Eksplozija je bila zaglušujuća, a u ušima mi je zazvonilo. Drži usta otvorenima kako su te učili!

Dopuzao sam do osmatračkog jarka i skutren pritezao remen kacige čekajući na udare sljedećih granata. Više je granata eksplodiralo u krošnjama svuda oko mene kada odjednom rakete osvjetliše nasuprotnu padinu. Novi je pješački napad započeo, ali nešto više lijevo od prijašnjih. Jaka me je buka prisilila vikati novu zapovijed u rukom zaklonjenu slušalicu. Jedva su me razumjeli, pa je trajalo duže dok je prva granata preletjela usmjerena na novi cilj. Nakon što sam osmotrio pogodak morao sam izvršiti korekturu i ponoviti vatru iz samo jednog topa. Zatim nam je uspjelo ispaliti samo jedan plotun svih topova, a granate su točno pale među napadačke redove, jer se napadač opet počeo povlačiti. Nakon petnaestak minuta je opet prestala ratna buka, a svjetleće rakete su se polako gasile uz samo pojedinačno pripucavanje.

Postajalo je sve svježije, pa sam obukao debelu kabanicu koju sam srećom ponio sa sobom ovamo. Umotao sam se u kabanicu i pokušao se što udobnije smjestiti u jarku sjedeći na granju. Zaglušenost je postupno prestajala jer sam svjesno osjetio tišinu u šumi i pucketanje grana ako se netko od nas trojice pomaknuo. Bio sam gladan i žedan, ali nisam stigao bilo što poduzeti kada je počeo sljedeći napad oko 22 sata. Opet su granate eksplodirale oko nas ponajviše u krošnjama, zasipajući nas kišom sitnih šrapnela. Buka od eksplozije je bila zaglušna, ali sam ovaj put dahtao kroz otvorena usta kao riba na suhom. Instinktivno sam sada primjenjivao što su nam utuvili tijekom školovanja. Sjetio sam se važne upute našeg instruktora da "u noći tražimo i motrimo bljesak neprijateljskog oružja". To je bilo lakše reći nego učiniti - pogotovo jer je bacačka vatra dolazila iz pokretnih "Staljinovih orgulja".

Prije nego li je sljedeća granata doletjela do nas primijetio sam bljesak iz oružja i jedva uspio odrediti smjer. Već je eksplodirala druga granata, pa sam jedva uspio dati zapovijed za vatru. Nisam čuo pisak naše granate niti mogao osmotriti pogodak, jer sam se sklupčao u jarku da se zaštitim od pljuska šrapnela od više narednih granata. Opet je pješaštvo krenulo u napad niz padinu ponovno osvjetljenu raketama, a svjetleći su meci šarali prostorom. Plotun bitnice je nešto zakasnio, ali sam vidio, u postupnom gašenju svjetla, bolničare s nosilima kako obavljaju svoj krvavi posao. Vjerojatno je bilo ispravno što sam odlučio, da nema smisla trošiti streljivo na "Staljinove orgulje" koje stalno mijenjaju svoj vatreni položaj.

"Kobac patki! Tko je na straži sada?" Netom iza moga upita javi se dobro poznat Viragov glas: "Što se događa kod kopca? Hoćeš li nas držati budnima cijelu noć?" Jasno, Virag je po običaju ispustio sve formalnosti u razgovoru sa mnom, pa sam mu i ja tako odgovorio: "Netko drugi ne dopušta spavanje. Zato budite spremni izvršiti brzo sljedeće zapovijesti. K vragu, mislim to ozbiljno - BRZO! Od sada će top 1 gađati samo na posebnu zapovijed. Svi

ostali topovi gađaju zajedno prema prvobitnoj zapovijedi. Jasno?" Virag je očito bio u nedoumici, pa upita zabrinutim glasom: "Hoćeš dijeliti vatru?" Nisam pravo stigao odgovoriti i već je bljesnula vatra iz cijevi, pa povikah u slušalicu: "Da, ponavljam, da i drži se toga! Evo, opet počinje ples! Top 1 udaljenost 3800, smjer 320, puni kao prije i pali. PALI - a onda javi!"

Ovaj put sam čuo zvižduk naše granate kratko nakon što je minobacačka granata eksplodirala lijevo od nas. Vjerojatno su "orgulje" usmjerile vatru na njemačke bacače koji su nemilosrdno tukli po borcima koji su upravo opet krenuli u napad. "Orgulje" su očito uspješno gađale po njemačkim položajima koliko sam to mogao prosuditi pored sve te buke i meteža. Stalna smjena mraka i bljesaka, blještavilo od polako spuštajućih svjetlećih raketa i svjetlećih metaka u letu - sve to je u meni uzrokovalo neko novo uzbuđenje.

Savladalo me je neko čudno ushićenje: da nekoga gonim i da mene netko goni. To što sam sada doživljavao više nije sličilo, bilo čemu, mom iskustvu isturenog osmatrača, ne tako davno, u Osijeku. U Osijeku sam pri motrenju bio u dobrom zaklonu ili u vatrogasnom tornju u Pejačevićevoj ulici ili u jednoj kući u Donjem Gradu. Tada nitko nije mene gađao ili uzvraćao vatrom na moju osmatračnicu. Ovdje je to bilo sasvim drugačije - postupno me je počeo obuzimati, do sada nepoznati, val straha.

Iz tih me razmišljanja trgne vodnik s vijesti: "Zastavniče, popijte nešto toploga. Trebat će vam! Janko nam je donio nešto za pojesti i popiti." Zahvalno sam prihvatio ponuđeni prekid iznenadivši se da je već bilo oko ponoći. Sretan sam bio zbog kratkog predaha što mi ga je vodnik omogućio, pa sam ga zamolio da preuzme motrenje, a ja ću u sklonište da malo predahnem. Virag je bio na dužnosti kod topova i svi su znali što im je činiti, pa sam mogao bez grižnje savjesti napustiti osmatračnicu. Uh, kakva me je to noć stigla ovdje vani, mislio sam, pužući oprezno do bliskog skloništa. Kad odjednom iznad mene proišti nešto - čas zatim oštri prasak negdje ispred mene u šumi.

Priljubio sam se tlu i zabio glavu u lišće ne shvaćajući što je to proletjelo malo prije. Koju sekundu zatim osjetio sam propuh od vrlo brzog zrna što je prohujalo nešto lijevo od mene, te prasnulo u deblo negdje dublje u šumi. Koji li je to vrag koji mi ne da se malo odmorim? Skupivši svu snagu htio sam nastaviti puzati kad opet iznad mene proiššaše dva ubojita zrna, jedno za drugim, sa takvom silinom da sam se sav ukočio. Tijelo mi prože grči straha, bezumnog i iskonskog. Osjećao sam se odjednom potpuno nag i nezaštićen kao da je došao čas neumitnog uništenja.

Ne sjećam se koliko sam dugo tako ležao na vlažnom tlu s licem u mekoj mahovini. Kada sam opet došao k sebi osjetio sam neku čudnu toplinu između nogu. U prvi čas sam pomislio da sam ranjen, ali mi je postepeno sinulo da sam se "usrao" (u pravom smislu riječi) u gaće kao malo dijete u pelenu. Od bijesa i srama tekle su mi vruće suze niz obraze. U tom trenu sam spoznao iskonsku istinu u tom ratnom idiotizmu - jedino što je važno jest preživjeti po svaku cijenu! Odjednom je moj strah netragom nestao, pa sam otpuzao do skloništa pod kišom šrapnela iz krošanja. Usput sam se očistio koliko je to bilo moguće, a potom posvetio čistim zemaljskim užicima pod

zaštitom pripremljenog skloništa. Sa slašću sam jeo kruh i pio toplu juhu koja je pospješila moj krvotok u toj mjeri da sam hladnokrvno dočekao sljedeću seriju tih brzih projektila koji su prohujali i oštro eksplodirali negdje u stablima. Znao sam da je sada došao trenutak za mene da se od gonjenog pretvorim u goniča. Obuzeo me je čudesan mir, pa sam svojim osjetilima počeo prepoznavati okolicu u mraku kao da je posred svjetlosti dana.

Opet je počeo jedan u nizu noćnih napada no primijetio sam da nema odgovora našeg topništva. Iziđi iz tog skloništa i bori se za svoj život. "Bori se, to ti je još jedina preostala mogućnost" - kao da je nešto govorilo u meni. Otpuzao sam do osmatračnice i sklonio se tamo kada je ponovno prohujala prva od tih vrlo brzih granata. Kod drugog hica sam primijetio plamen iz cijevi protuoklopnog topa sudeći po brzini zrna i činjenici da projektil eksplodira pri udaru o tvrdi cilj kao što je stablo ili kamen. Odmjerio sam smjer i htio izdati zapovijed prvom topu, ali je protuoklopnjak prestao s paljbom. Aha, pomislih, on će promijeniti položaj, usmjeriti cijev ovamo i ispaliti 5 do 6 zrna pa se onda povući drugamo.

Vodnik je bio sretan što sam se vratio, a sam je bio prestrašen vatrom tog neugodnog protivnika. On je primijetio da se top premješta uzduž nasuprotne kosine, te da je s novog položaja do sada ispalio po šest granata. Vodnik će od sada motriti napredovanje pješачkog napada i odlučiti kada će naša tri topa otvoriti vatru na već dobro utvrđen cilj. Ja ću se posvetiti motrenju djelovanja protuoklopnjaka koji je uvijek stupao u akciju pred sam početak juriša.

Dok je još trajala baražna vatra iz strojnica i minobacača po napadačima na osvijetljenoj padini odlučio sam ovaj put poslati plotun iza njihovih redova. Mora da su te tri granate prouzrokovale mnoge žrtve koliko sam to mogao vidjeti kroz svoj dvogled. Jedna je granata pala blizu bolničara što mi je bilo žao, ali što se tu može. Učestale je pješачke napade naša obrana do sada uspješno odbijala bez posebne pomoći vatre iz haubica, pa sam odlučio promijeniti naš vatreni raspored.

Dok je još trajalo zatišje pozvao sam Viraga na razgovor: "Stari moj, gađa nas protuoklopnjak. Prvi će vod od sada gađati pojedinačne i različite pomične ciljeve. Drugi vod ostaje pri prijašnjem zadatku. Jasno?" Virag me je zabrinuto upitao: "O čemu to govoriš? Jesi li pogođen?" - "Ne, nitko nije pogođen, ali svaki put grizemo zemlju kada nas gađaju te mrcine. Za nas je to VRLO neugodno. Top 2 protiv protuoklopnjaka, a ostali kao prije!" Virag je potvrdio moju odluku dok sam ja postajao sve svjesniji mira i koncentracije nakon potpunog sloma malo prije.

Odlučio sam učiniti nešto novoga pa ću koristiti top 1 protiv "orgulja", topom 2 goniti protuoklopnjaka, dok će drugi vod s dva topa biti dovoljan za gađanje pješastva kod narednih napadaja. Top 2 je imao najbolju momčad za koju sam znao da može brzo reagirati na kraće promjene zapovijedi. Hoće li doći do zbrke u bitnici ako budem katkada istovremeno gađao tri različita cilja? To će biti protiv svih školskih primjera, dragi moj žutokljuni zastavniče. Što mari, glavno je: čuvaj glavu i ostaj živ!

Prošla je već ponoć kada je počeo sljedeći napad, a protuoklopnjak je prvi otvorio vatru. Nisam imao mnogo vremena provjeriti točno mjesto odakle je pucao, a već je prohujalo nekoliko njegovih projektila i eksplodiralo iza nas. Naš je odgovor zakasnio, a cilj bio daleko promašen, dok je druga granata udarila sasvim blizu cilja. Nažalost, moj "neprijatelj broj 1." je već bio napustio to mjesto, pa sam zaključio da tamo mora biti cesta uzduž kosine, koja je protuoklopnjaku omogućavala brzo mijenjanje položaja.

Dakle, udaljenost kosine mi je dobro poznata još od sinoć, pa treba samo točnije usmjeriti top 2 kod sljedeće P.O.-ove vatre. Vodnik se zavukao u kraj jarka jer je očito izgubio zanimanje za bitku koju sam ja vodio sa neprijateljem, pa čeka priliku kada će se moći izvući odavde i spasiti svoju kožu. Čudan me je umor spopao, a oči su mi se sklapale dok su u podsvijesti poskakivale razne slike iz prošlosti. Neko je treće čulo u meni stalno pratilo što se događa u tami pred nama i registriralo svaki šum iz okolice.

Odjednom se otrijeznih i pozvah Viraga: "Top 2 udaljenost 3400, punjenje kao prije. Čekaj na zapovijed!" Virag je bio iznenađen tom krnjom zapovijedi, pa uzvрати: "Je li točno da puna dvojka čeka samo na smjer? Spavate li? Mogu li ja malo pridrijemati?" Bio sam razljučen njegovim neshvaćanjem moje situacije, pa osorno odgovorih: "Učini kako sam naredio. Čekaj samo smjer i zatim odmah pali! Jasno?" - "Oh, razumijem. Mora da ganjaš patku!" No nije bilo vremena za daljnji razgovor, jer sam odmah potom nastavio: "Nije patka nego stršljenov žalac točno usmjeren na nas! Smjer 325 - pali! Pali!" Ovaj put je prva granata bila bliže cilju kada je P.O. ispalio svoj treći hitac. Vikao sam u slušalicu: "Udaljenost 3450, smjer 330. Pali odmah! Pali!"

"Gdje je, do vraga, ta druga granata - daj dođi već jednom! Brzo daj, daj" ... hitro sam uvukao glavu kada su sljedeće P.O.-ove granate prohujale točno iznad nas. Taj put je propuh njihovog preleta bio toliko snažan da me je naprosto pritisnuo u jarak. Istodobnu su svuda oko nas padali šrapneli od više minobacačkih granata koje su sve eksplodirale u krošnjama. Mora da su nas otkrili, kad su tako točno usredotočili svoju vatru na našu osmatračnicu. Buka je bila strašna, a miris kordita punio mi je nosnice. Silovite eksplozije oko nas zaglušile su me i obeznanile tako da nisam niti pomislio izviriti glavu i osmotriti pogodak druge granate. Čim je napad na osmatračnicu jenjao, promolio sam glavu i na osvijetljenoj padini spazio znatne neprijateljske snage kako napreduju jurišajući niz padinu u dolinu. Očito je napadač prikupio sve svoje snage za presudni udarac sudeći to po neobično jakoj vatri iz svakojakog oružja.

Prikupio sam svoje snage i zabezknuto promatrao val za valom napadača kako nestaje niz padinu ispod moga vidokruga. Pozvao sam Viraga i naredio plotun iz svih cijevi na stožerni cilj. Čim je prvi plotun pogodio posred padine već je sljedeći bio na putu točno u ciljno područje. Kada se je već činilo da će njihov napad uspjeti došlo je odjednom u redovima do osipanja. U treperavom bljedom svijetlu raketa vidjelo se sitne mrlje kako raštrkano bježe natrag uspinjući se padinom i tako pokušavajući izbjeći smrtonosnu vatru iz strojnica, udare minobacačkih i topovskih granata. Mrljaste sjene su posrtale, padale,

dizale se i nastavile uspon, neke su se svijale na tlu ili ostale nepomično ležati. Užasnog li rasipanja i gubitka ljudskih života!

Vodnik se je očito probudio od te silne buke, pa mi doda telefon, jer me Virag zove: "Hoćeš li potrošiti sve streljivo? Mora da ste u pravom paklu sudeći po galami. Jedva smo razumjeli zapovijedi. Jeste li svi zdravi?" - "Virag, slušaj točno što ću reći. Drži drugoga s punjenjem i pali odmah čim primiš zapovijed. Puni cijev ponovno i čekaj opet na PALI. Jasno?" Viragu se to nije svidjelo pa me je pokušao podučiti: "Gospon Zvonko, znaš to je protiv svih pravila. Opasno je i za nas ovdje!" Nisam mu dopustio da dalje govori te zarežao u slušalicu: "Ne brini ništa sada! Niti za lulu baguša! Moram uništiti taj prokleti protuoklopjak pod svaku cijenu! Dosta sada i bez pogovora izvrši!" Mora da sam bio jako odrješit, jer je Virag odmah odgovorio: "Žao mi je, gospodine! Zapovijed izvršena. Drugi spreman za paljbu!"

Nastala je neka čudna tišina i moglo bi se na tren pomisliti da do sada nije bilo nikakvih bitki, ali nas je na njih podsjetio prodorni miris baruta i kordita koji je do nas donosio lagani povjetarac iz doline. Primijetio sam da će se u skoro razdaniti dok je pred nama u dolini vladao još potpuni mrak. Činilo mi se da smo ovdje proveli sate i sate bez kraja i konca. Koliko će dugo još trajati ti napadi? Tko će prvi popustiti i prestati s tim ubitačnim nadmetanjem? Vodnik je počeo brojati šrapnele koje je stavio u džep po jedan za svaki odbijeni napad. Nije dovršio brojanje kada spazih bljesak iz cijevi protuoklopnjaka. Dograbi slušalicu pa urlam unutra: "Drugi 3500, smjer 290. Pali!" Čuo sam prelet naše granate kada je P.O.-ov drugi hitac prohujao lijevo od nas. Vjerojatno tamo gađa neka druga uporišta pomislih, pa kad je naša granata pala nedaleko od svog cilja dao sam samo ispravku: "Drugi 3550, smjer 285. Pali!" Male ispravke nisu uobičajene kod posrednog gađanja haubicama, ali meni nije ništa drugo preostalo učiniti osim kršiti topnička školska pravila.

Druga je granata prohujala iznad nas kada je P.O. opalio po četvrti put nakon kraće stanke, jer se ovaj put usmjerio na nas. Čuo sam približavajući zvižduk, ali se nisam sakrio iz znatiželje gdje će pasti naša granata. Spazio sam plamen pete P.O.-ove granate djelić sekunde prije nego li je naša udarila podigavši oblak prašine ili dima. To je bio dobar znak za puni pogodak pa sam odmah viknuo u slušalicu: "Ista udaljenost, smjer 280. Pali!" Bio sam toliko opsjednut željom dokrajčiti tog neugodnog neprijatelja, pa nisam niti primijetio da on nije više ispalio svoj uobičajeni šesti hitac.

Dobio sam nešto vremena, pa sam usmjerio top 1. na orgulje čije su granate opet udarale po šumi iznad nas a istovremeno je pješaštvo opet krenulo u napad. Morao sam pratiti razvoj žustrog napada pješaštva, pa zbog toga nisam gledao gdje padaju granate prvog topa, nadajući se da su pale blizu orgulja. Niti ovaj put se pješaštvo nije spustilo daleko u dolinu nakon što su se zaustavili nešto niže od mog vidnog polja. Napad je opet zamro onako brzo kao što je i počeo.

Kada je opet nastao mir, vodnik me je izvijestio da je ovaj put izbrojao samo pet P.O.-ovih hitaca, pa me je znatiželjno upitao mislim li da smo ga pogodili. Sve što sam mu mogao odgovoriti bilo je da ćemo to znati kada počne

sljedeći napad. Polako je postajalo svjetlije, pa se istočno obzorje počelo ocrtavati u predznak skorog izlazećeg sunca. Nebo je bilo pokriveno oblacima, a lagana je maglica visjela nad dolinom. Hoće li Crveni nastaviti s napadima pri dnevnom svjetlu? Bio sam još uvijek pod dojmom dvoboja s protuoklopnim topom i orguljama nadajući se konačnom uspjehu.

Pozvao sam Viraga, te ga obavijestio o mogućem uspjehu i zamolio ga da nam pošalje nešto hrane i smjenu. Dok smo još razgovarali započeo je novi napad, ali ovaj put bez orgulja i protuoklopnjaka. Tražio sam dvogledom gdje bi mogle biti te dvije gadne mrcine sada. Tada Virag zazvoni i zabrinuto upita: "Zar nemaš zapovijedi? Ne zaboravi, drugi je još spreman." Ali ovaj put nisam trebao izdati zapovijed izvijestivši da je napad bio vrlo kratak, te da nema potreba za djelovanjem. Virag se javio s očitim olakšanjem: "Razumijem. Mi smo spremni. Žalim, ali neće biti smjene. Šaljemo vam toplu hranu". Vrijeme se vuklo u nedogled, pa smo drijemali povremeno dok nas je probudila pucnjava manjih okršaja ili pripucavanja nervoznih ili umornih straža. Napadi su neprijatelja postajali sve rjeđi, a svi su se pokušaji proboja izjalovili već pri spuštanju niz padinu, pa tako nisu nikada stigli do rječice, a kamo li zauzeli most.

Do sada nisam uspio uspostaviti bilo kakav kontakt s jedinicama s obje strane naše osmatračnice, a niti je njemački časnik još jednom svratio do nas. Sijedjeli smo tako na vlažnoj zemlji u našim jarcima i razmišljali svaki za sebe što nam nosi budućnost. Primijetio sam da na osmatračnicu nije upućen niti jedan hitac prije nekoliko posljednjih napada kako je to uvijek bio slučaj u ponoćnim satima. Znači li to da smo pogodili protuoklopnjaka ili orgulje ili čak oba oružja? Jesmo li ih stvarno uspjeli ušutkati? Pomalo sam drijemao, a te su mi se misli po glavi s vremena na vrijeme. Kada sam se jednom probudio, već se bilo razdanilo. Bilo je to nekako sumorno jutro između lebdeće maglice iznad tla te oblačnog neba. Unatoč svemu što se dogodilo tijekom noći začuo se pjev ptica u šumi - potpuno nerealni ugođaj nakon noćnih scena borbi i smrti. Izvukao sam se oprezno iz jarka predavši nadzor vodniku dok sam s mukom pokrenuo ukočene udove nakon višesatnog nelagodnog položaja na tiješnoj osmatračnici.

Oprezno sam se uputio dublje u šumu prvo pužući, a zatim hodajući pognuto da bih pronašao pogodno mjesto gdje bih se mogao konačno olakšati. Posvuda na tlu ležale su otrgnute ili slomljene grančice i poveće grane, a na više stabala spazio sam poveća oštećenja koja su očito nastala pri eksploziji protuoklopnih projektila. Našavši podesno mjesto u zaklonu, skinuo sam tešku kabanicu, pa sam s čuđenjem primijetio da je sva očerupana i puna rupa u plavoj tkanini kroz koju se je vidjela debela bijela podstava. Potresao sam teški vojni kaput iz kojega su počeli ispadati sitni šrapneli. Pri tom sam se poslu sjetio čudnog odzvanjanja kacige u noći, pa sam tek sada spoznao da su me kaciga i kabanica zaštitili od kiše šrapnela minobacačkih granata.

Polako sam se razodjenuo pretražujući odjeću, bojeći se da je možda koji šrapnel prodro i do kože. Srećom nisam našao nikakav trag krvarenja, pa sam nastojao očistiti se od "tragova" mog noćasnijeg sramotnog poniženja izazvanog iskonskim porivom u času neopisivog straha. Koristeći ovlaženu

travu i lišće nastojao sam se tim jednostavnim sredstvima očistiti koliko je to bilo moguće. Bio je to vrlo neobičan način vršenja jutarnje toalete, a usput sam si sa nešto humora pokušavao zamisliti iznenađenje slučajnog posjetioca koji bi me promatrao pri tom neprikladnom poslu.

Obukao sam se s izvjesnim olakšanjem zbog visokog stupnja postignute čistoće, opasao sam remen s pištoljem, a potom ovjesio laku strojnicu oko vrata, te se uputio do zaštitnog jarka. Tamo sam ostavio kabanicu jer me je sputavala pri puzanju natrag do jarka gdje je ostao vodnik na motrenju. Na bojišnici nije bilo nikakvih pokreta i zavladała bi oko nas tišina da nije bilo povremenog pripucavanja. Odjednom se javi telefonom Virag pitajući: "Loviš li još stršljena? Dvojka je još uvijek puna - nemoj to zaboraviti!" Morao sam se podsmjehnuti Virogovom sjećanju na žalac stršljena, kako sam slučajno nazvao protuoklopnjaka. S priličnom samouvjerenošću odgovorih: "Plijen se očito umorio. Što se događa kod vas? Gdje je zapovjednik?" Virag reče s olakšanjem: "Ovdje nema ništa novoga. Sve je onako kako je bilo jučer, a ni zapovjednika nisam vidio od tada. Šaljem vam nešto da se malo razveselite. Što ću raditi s dvojkom?"

Nisam mogao shvatiti da zapovjednik nije bio u bitnici tijekom noći, odnosno da uopće nije došao u Mali Grđevac. No, dobro, pomislih i pozvah Viraga: "Pali dvojku na 6400, smjer 400 s punjenjem koje imaš. Pali!" Uskoro je granata preletjela iznad nas, a malo zatim se pojavio oblak dima podalje u selu Velika Barna, ali daleko iza mog obzorja. Vodnika sam ostavio da drži stražu, a ja sam se oprezno vratio dublje u šumu i krenuo u susret Janku koji nam je donosio jelo. Dojavniku sam naredio da pođe trakom telefonskog kabela, te da provjeri sigurnost i da popravi moguća oštećenja.

Znak na odorama Hrvatskih oružanih snaga od konca 1944.

Zatim sam se uputio pretraživati šumu nadajući se naći nekoga tko je preživio noćasnje bitke. Nisam sasvim vjerovao u vodnikovo brojanje napada po broju skupljenih šrapnela kojih je on nakupio više od dvadesetak. Pretpostavljao sam da je vodnik skupio svaki šrapnel koji je pao negdje u njegovoj blizini, i to više od straha nego li zbog statistike. Ali ipak, možda njegovo brojanje nije

bilo tako daleko od stvarnosti. Dugo sam oprezno hodao šumom na istočnu stranu gdje sam očekivao naći njemačkog satnika. Opresno sam prišao rubu šume, ali ni tamo nije bilo u ikoga, a meni nasuprot na kosini protezala se Velika Barna čija se crkva odavde mnogo bolje vidjela nego li s naše osmatračnice kojih stotinjak metara na desno tj. zapadno.

Vratio sam se u zaklon šume slijedeći trag skoro uz sam rub, i kojim je Nijemac sinoć došao nama u posjet. Nigdje nije bilo tragova svježe iskopanih jaraka ili bilo koga živoga na lijevom krilu naše osmatračnice. Kada sam stigao natrag do osmatračnice našao sam Janka, koji je stigao s toplom juhom i kruhom za nas. Koliko je on mogao znati zapovjednik nije uopće došao u Mali Grđevac. Znači li to, pitao sam se, da sam ja jedini časnik ovdje na položaju? Janko je dalje pričao kako je vidio njemačke jedinice na prolazu kroz Mali Grđevac cestom kojom smo došli ovamo. Nijemci su se stali vraćati još u zoru, ali druge jedinice Janko nije vidio zajedno s Nijemcima. To je bilo sve što je znao, odnosno što sam od njega uspio saznati.

Vratio sam se do osmatračnice i dvogledom stao pretraživati bojišnicu - nigdje ama baš nikakvoga pokreta na cijelom obzorju! Trebam li obići još drugu stranu prema zapadu do ceste u usjeku? Taj me je čudesni mir odjednom počeo puniti stravom, a srsi su mi prolazile kroz kosti od straha, a još više od nenadane osamljenosti.

Nešto prije podneva se dojavnik vratio pregledavši kabel kad se odjednom javi vodnik s vijesti da telefon više ne radi. Zbilja, to je bilo čudnovato jer je još malo prije kabel bio u redu! Odlučio sam odmah napustiti osmatračnicu dok je još bilo vremena za to, pa sam naredio povlačenje. Već smo bili spremili škarasti dvogled i tronog te kutiju telefona, pa je dojavnik počeo namotavati kabel na bubanj, kad iznenada iz šume dotrča zajapureni Janko i vidjevši me viknu: "Nestajte odavde, zastavniče! Bježite što brže možete. Brzo! Ostavili su vas ovdje! Svi su već napustili frontu! Bježite!" U prvi sam čas ostao zaprepasten, no brzo sam se snašao i tražio očima gdje je dojavnik, koji je očito već primijetio što se događa, pa je nestao bestraga. Janko je već krenuo natrag, ali se više zbog neke isprike zaustavi i vikne: "Dojavnik je već pobjegao. Žurim do konja koje sam ostavio same bez nadzora kod one bajtice. Žurite! Netko će nam uzeti konje!" Potom je i Janko nestao među drvećem ostavivši mene i vodnika da pokupimo što još uspijemo naći u brzini.

Vodnik, čuvši zloslutne vijesti, uzme telefonsku kutiju i tronog, te pojuri niz brdo kao da ga gone svi vragovi. Ja se isto nisam htio igrati junaka, pa prebacivši remen kutije sa škarastim dvogledom počeh trčati iz svih petih žila za vodnikom. Nitko, tko još nema vlastitog iskustva, neće shvatiti što znači trčati nizbrdo u teškim čizmama među stablima guste šume, a u punoj ratnoj spremi noseći još pozamašni tuljac telemetra na leđima. Kada moraš bježati za svoj vlastiti život onda nemaš vremena misliti na takve teškoće.

Sama pomisao da ne padneš u ruke onih koje si gađao cijelu prošlu noć te goni naprijed sve do iznemoglosti. Nisam se usudio misliti na to cijelo vrijeme trčanja i vijuganja kroz šumu, niti na to gdje li je vodnik nestao preda mnom. Tek kad sam spazio Janka s konjima i ostalu dvojicu da na mene čekaju,

obuzelo me je izvjesno olakšanje i ponadao sam se da ćemo se već nekako izvući iz te neprilike. Predao sam tuljac Janku da ga pričvrsti na sedlo i naredio da svi uzjašu. U tom sam času primijetio da sam ostavio kabanicu u jarku, ali mi nije uopće palo na pamet vratiti se zbog nje.

Nismo smjeli više gubiti niti trena, pa je Janko krenuo naprijed korakom slijedeći puteljak do ceste. Slijedio ga je dojavnik koji je čak uspio namotati dio kabla dovde. Meni je vodnik pomogao uzjahati Kestenka (bio sam se dobro uspuhao), pa smo oprezno korakom slijedili odmaklu dvojicu pred nama. Kada smo stigli do ceste Janko i dojavnik su već jahali trkom u Mali Grđevac. Nas smo ih dvojica slijedili kasom sve dok nisam spoznao da nigdje nema niti žive duše u selu. Nije bilo vojnika niti civila, a od naše bitnice ni traga ni glasa. Tada sam i ja potjerao Kestenka u trk, pa smo ubrzo letjeli kroz napušteno selo Mali Grđevac, pa onda cestom za Kovačicu. Vodnik je bio nešto brži na konju, pa je tek usporio negdje prije sela Gornja Kovačica kada je vidio Janka pred sobom. Janko je kasao čim je sustigao prvo vozilo bitnice.

Do sada nije bio ispaljen niti jedan jedini hitac na nas ili u našem smjeru, pa sam usporio Kestenka, te kasom nastavio dok nisam stigao do bitnice. Tamo sam se nadao naći opet neku sigurnost kao svoj među svojim. Prošlo je već podne, a moja je jedina želja u tom času bila pronaći bar kakav takav spokoj za nekoliko sati. San me je polako, ali sigurno, svladavao njišući me u sedlu na sigurnim leđima dragog mi Kestenka.

Znak Hrvatskog Domobrana na kapi lijevo i uobičajeno dugme na odorama vojnika.

* * * * *